

Německá zahraniční politika

Karl Kaiser und Hanns W. Maull (Hrsg.): Deutschlands neue Außenpolitik. Band 1 – Grundlagen. Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik. R. Oldenbourg Verlag, München 1994, 206 + XXV stran, ISBN 3-486-56064-6.

Dobře znát svého souseda, zvláště když je to soused tak vlivný, mocný a významný, jako je sjednocené Německo, je kategorickým příkazem pro naši zahraniční politiku.

V jistém smyslu stojí sjednocené Německo před stejně závažným úkolem jako naše Česká republika. Podobně jako my musí najít své místo při změně vnitřních podmínkách i ve změně Evropě, nalézt vlastní identitu a jí odpovídající základní orientaci zahraniční politiky.

Dobrou příležitostí pro každého, kdo se chce a potřebuje seznámit s hlubšími zdroji, problémy i principy zahraniční politiky Spolkové republiky Německo v současných podmínkách je nedávno vydaná publikace s názvem *Deutschlands neue Außenpolitik*, jejíž první díl je věnován problémům spojeným s koncipováním jejích základních zásad. Jde o sborník zásadních příspěvků významných německých odborníků, redigovaný u nás dobře známými osobnostmi – Karlem Kaiserem, ředitelem Výzkumného institutu Německé společnosti pro zahraniční politiku, a Hannsem W. Maullem, profesorem Katedry zahraniční politiky a mezinárodních vztahů na univerzitě v Trieru. Oba jsou rovněž autory úvodní stati *Hledání kontinuity ve změněném světě*, v níž se zamýšlejí nad charakterem a podstatou změn a nad problémy kontinuity s dřívější bonnskou zahraniční politikou. Současně vymezují i základní okruhy koncipování nové německé zahraniční politiky, které jsou předmětem analýzy dalších příspěvků.

V prvním příspěvku *Sjednocené Německo v mezinárodní politice* se Karl Kaiser zabývá problémem „kontinuity a změny“ v nové zahraniční politice. Při řešení tohoto vztahu vychází z názoru, že sjednocení v roce 1990 nebylo žádným znovusjednocením, ale že tímto okamžikem nastala zcela nová vývojová etapa. Současné Německo se musí proto vyrovnat nejen s výzvou doby, ale i s problémem kontinuity vývoje německých dějin od první světové války až po západoněmeckou politiku v podmínkách studené války, bipolárního rozdělení světa a konfliktu Východ–Západ. Autor dospívá k závěru, že v současné etapě jde o jiné Německo v jiné Evropě a v jiném světě.

Prof. Christian Tomuschat, ředitel Institutu pro lidská práva na Rýnské univerzitě Fridricha Wilhema v Bonnu, člen Komise pro lidská práva OSN a předseda Německé společnosti pro lidská práva, se ve své stati *Mezinárodní společenství na prahu třetího tisíciletí* (sice zajímavé, ale trochu obecně laděné) věnuje úloze státu v současných podmínkách. Naši pozornost si zaslouží zejména jeho rozbor pojetí suverenity, podnětů k mezinárodní spolupráci a integraci, místa mezinárodních organizací (zvláště OSN a Evropské unie) a práva na sebeurčení jako převážně destruktivní síly.

Podobně jako u nás – ale možná ještě naléhavěji – se i v podmínkách SRN objevuje problém národních zájmů. Touto otázkou se ve stati s názvem *Německé zájmy* zabývá prof. Michael Stürmer z Univerzity Fridricha Alexandra v Norimberku. Jeho analýza vychází z geopolitické pozice sjednoceného Německa a ze změn v Evropě po rozpadu bipolárního rozdělení světa. Přitom se snaží dokázat, že žádný evropský stát nemá větší zájem na stabilitě tohoto kontinentu a že žádná země kromě USA nemá za jeho další vývoj větší odpovědnost než Německo. Právě na jeho vztahu ke Spojeným státům a k Rusku ukazuje nové postavení sjednoceného Německa.

Hospodářské síle a z ní vyplývající odpovědnosti SRN je věnována stať *Spolková republika jako světová hospodářská mocnost*, jejímž autorem je prof. Norbert Klöten z Národohospodářské univerzity v Tübingenu. Jeho rozbor je doplněn statistickými tabulkami, které názorně dokumentují podíl SRN na světové produkci a exportu v uplynulých

letech a po sjednocení. Autor ukazuje, že hospodářská síla a politická moc nemusejí být a nejsou vždy identické. Dále si všímá role SRN v nazrávajícím konfliktu Sever–Jih.

Jedním z nejzajímavějších příspěvků zvláště pro českého čtenáře je nepochybně stať Hanse-Petera Schwarze s názvem Německé dilema. Její autor je profesorem na Rýnské univerzitě Fridricha Wilhema v Bonnu. Na příkladech z vývoje Německa zde vysvětluje, co tvořilo a tvoří tzv. německou otázku. A na rozpornosti a složitosti jejího řešení v jednotlivých vývojových etapách poukazuje na často tragická, ale v každém případě obtížná dilemata. Domnívá se, že v podmínkách demokratického, ústavněprávního Německa, pevně zakotveného do západního integračního procesu, jsou už trvale překonána v minulosti často svůdná hesla, jako je světová dominance, národní stát, poloha středu, zvláštní cesta apod. Přesto však německá dilemata – ačkoli v méně brizantní podobě než dříve – přetrvávají dodnes.

Nemenší pozornost si zaslouží i další stať Hodnotové základy německé zahraniční politiky, napsaná Ludgerem Kühnhardtem, profesorem na Univerzitě Alberta Ludwiga ve Freiburgu. Na vývoji názorů občanů obou bývalých německých států – SRN a NDR – na základní problémy vývoje v období od roku 1949 dokumentuje autor kořeny rozdílných postojů v obou částech sjednoceného Německa. Jde o takové otázky, jako je vztah k NATO, neutralitě, ochotě bojovat za ohrožené demokratické principy i mimo hranice Německa apod. Přitom se Kühnhardt opírá o výsledky výzkumu veřejného mínění, na jejichž základě formuluje stěžejní principy, které by měla respektovat zahraniční politika SRN.

Gulliver ve střední Evropě – mezinárodní zápletky a možnosti národního vyjednávání je titul příspěvku Helgy Haftendornové, profesorky na Institutu pro sociologii na Univerzitě Ludwiga Maxmiliána v Mnichově. Předmětem její analýzy je vztah Německa k Evropské unii, k NATO, k Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dříve KBSE) a k OSN jako k platformám pro účinná řešení evropské bezpečnosti a spolupráce. Za nejdůležitější předpoklady považuje autorka pokračování a prohlubování spolupráce mezi Bonnem a Paříží, dobré sousedství s Polskem a s Českou republikou a úzkou vazbu se Spojenými státy. Zvláštní pozornost by mělo Německo věnovat vztahu k Japonsku a k jihoasijské oblasti. Tato stať je zakončena rozбором vztahu mezi vnitřní a zahraniční politikou SRN.

Bezpečnostními aspekty německé zahraniční politiky se zabývá Uwe Nerlich, člen vedení Výzkumného institutu Nadace pro vědu a politiku v Ebenhausenu. Ve svém příspěvku Německá bezpečnostní politika srovnává situaci v podmínkách studené války a v současnosti z hlediska možnosti hledání účinné metody předcházení konfliktům a realizování kolektivní obrany a bezpečnosti. Současně poukazuje i na to, že právě o této otázce probíhá ve SRN polarizovaná diskuze, která by měla vyústit v pozitivní konsenz.

V závěrečném příspěvku Vědecké základy zahraniční politiky se prof. Walter L. Bühl z Institutu pro sociologii Univerzity Ludwiga Maxmiliána v Mnichově věnuje principům organizace a strukturování v oblasti zahraniční politiky. Dokazuje, že pokud má dojít k „zvědečtění“ zahraniční politiky, nesmí se zříkat teoretických modelů různých situací, ale naopak musí brát v úvahu co nejširší škálu vlivů a aktérů. Rovněž při definování bezpečnostních zájmů se nelze omezit jen na ohrožení vojenskými prostředky, nýbrž je nutné si všimnout i dalších nevojenských prostředků, jako je povstání, bojkot, blokáda, terorismus, politický extremismus, mafiánské organizace, ekologická katastrofa, menšinový střet, masová migrace apod. Stručně řečeno, musí si tedy všimnout všech důsledků globálních problémů světa. Z dané analýzy autor vyvozuje konkrétní vědecké priority německé zahraniční politiky.

Publikace Deutschlands neue Außenpolitik je výsledkem i součástí široké diskuze, která již delší dobu probíhá na stránkách odborných časopisů ve SRN k otázkám zahraniční politiky v současných podmínkách. Jednotlivé stati nejsou jen výrazem osobních názorů autorů, ale i shrnutím bohaté literatury k daným problémům a často obsahují též polemiku s jinými názory. Proto by se měl s těmito názory seznámit i český čtenář.